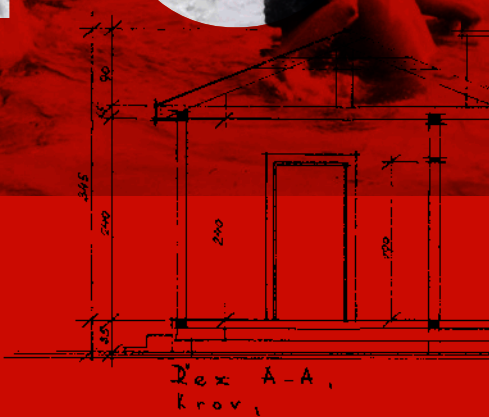

ReKreace

Z historie a současnosti
rekreačních vilových
a vilchatových kolonií
v okolí Prahy

Václav Matoušek
David Vávra
Martin Mlynarič
Jan Matoušek

ReKreace

Z historie a současnosti
rekreačních vilových
a vilchatových kolonií
v okolí Prahy

2024

Obsah

Potřeba téměř životní I.	12
Milostivé osvobození od daně činžovní	16
Již staří Římané	20
Šlechtic podnikatelem – podnikatel šlechticem	24
1874	28
Ztracená generace	36
Chata. Chata? Chata!	44
Trampové a padouři	54
Potřeba téměř životní II.	60
Malý exkurz zákonodárný	68
Věci podstatné a věci pošetilé	70
Božkov	76
Chata úředníka zaměstnanecké pojišťovny	84
Vila ředitele pojišťovny	94
Dobřichovice	104
Chata prokuristy Ferkla	110
Chata poslance Laubeho	120
Hlásná Třebaň	126
Chata prodavačky a obchodního zástupce švýcarské textilní firmy	138
Hradištko	146
Vila majitelů obchodu s textilem a nábytkem	156
Kersko	166
Chata Ing. Josefa Seidla	172
Klánovice	180
Vila ředitele záložny	186
Lety	196
Vila dvou vzdělaných, emancipovaných žen	202
Vila advokáta a notáře	216
Pikovice	228
Vila legionáře	238
Vila pražského zlatníka	246
Senohraby	254
Chata Huberta	262
Všenory	268
Vila obchodníka se dřevem	278
Z vily do chaty. Příběh rodiny obchodníka s textilem	284
Zadní Třebaň	292
Ze statku do chaty. Příběh statkáře a řezníka	298
Může být něco ideálnějšího?	306
Autoři	310
Literatura	312
Rejstřík	316

Naše knížka by nevznikla bez ochotné spolupráce a vstřícných konzultací s řadou jednotlivců a institucí. Je proto naší milou povinností poděkovat za milé přijetí a spolupráci prof. Miloši Havelkovi z Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy, PhDr. Patriku Líbalovi z Národního památkového ústavu v Praze, bývalému starostovi Dobřichovic panu Václavu Kratochvílovi, manželům PhDr. Janu Hájkovi a PhDr. Evě Hájkovým a Romaně Dvořákové, studentce Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy. Za vynikající a inspirativní spolupráci děkujeme dále pracovníkům Státního okresního archivu Praha-venkov v Dobřichovicích, Státního okresního archivu v Berouně a archivu Národního technického muzea v Praze.

Velký dík a ochotu podělit se o cenné vzpomínky samozřejmě vyjadřujeme všem pamětníkům: paní Vladaně Göhlerové z Božkova u Mnichovic, MUDr. Marku Ferklovi a manželům Pavilkovým z Dobřichovic, manželům Mühlbachovým z Hlásné Třebaně, manželům Štěpánkovým z Hradištky, paní Aleně Chalupové a jejímu synovi Janu Chalupovi z Kerska, manželům Karlinovým z Klánovic, doc. RNDr. Jarmile Kubíkové a jejím dvěma synům Petrovi a Martinovi. Dále děkujeme Ing. Janě Krausové a Ivo Junkovi z Let, manželům Čerepušťákovým a manželům Rezkovým z Pikovic, Romanu Kotlánovi ze Senohrab, manželům Jiskrovým a dále Marii Kotrbové a její dceři RNDr. Haně Skálové ze Všenor a Ing. Karlu Jandovi z Dobřichovic.

Re

Kne

200

Potřeba

téměř životní

I.

„V novější době s prvním zavanutím teplejšího vzduchu, s prvními paprsky jarního slunce zachvacováno jest pražské obyvatelstvo touhou po venkově. Na tisíce rodin vydává se nejen do bližšího i vzdálenějšího okolí pražského, ale do všech krajů Čech, i v končiny pohraniční, ba i daleko za hranice na letní pobyt. (...) Kratší neb delší letní pobyt na venkově stal se obyvatelům Prahy potřebou téměř životní. Dávno před válkou mnohé rodiny, které měly děti malé, nedospělé ještě do školy, vyjížděly již na jaře, za nimi pak chvátały rodiny s dětmi školáky, sotvaže školy zakončily vyučování. Dopoledne mládež přinášela vysvědčení a již klopytala přes napěchované kufry a kabely a žoky peřin a pokrývek a odpůldne pražský byt zpustl. Vlaky rozvázely pražské ‚náletníky‘ všemi směry, do vil, do rodinných domků, do najatých bytů.“

— Ignát Herrmann. Před padesáti lety. *Drobné vzpomínky z minulosti*. I. Praha, 1924 (s. 232–233).

Slavný spisovatel nepřeháněl. Opravdu již dávno před válkou (první světovou) vyjížděly mnohé pražské rodiny na léto mimo Prahu do vlastních nebo pronajatých vil, penzionů, hotelů i dočasně uprázdněných venkovských bytů a stavení. Po válce, počínaje 20. lety, kdy Ignát Herrmann své vzpomínky vydával, se počet Pražanů na venkově skokově znásobil. Jednalo se skutečně o tisíce lidí. Nebyli to jen „náletníci“ a „letňasci“, kteří opouštěli město na celé léto. Ale i skromnější „luffáci“, odjíždějící za zdravým vzduchem (die Luft – vzduch) pouze krátce, na sobotní odpoledne a neděli neboli weekend (výraz víkend, dnes běžný anglicismus, se ještě nepoužíval). A nejezdili jenom do vil a rodinných domků, ale ve stále větší míře i do chat, které se těšily rostoucí oblibě nejen mezi „divokými skauty“ neboli trampy, ale i mezi zcela spořádanými výletníky, jimž byla nespoutaná trampská romantika na hony vzdálená.

Nejsme samozřejmě první, koho napadlo prozkoumat historii letních venkovských obydlí i celých rekreačních kolonií. Připomeňme alespoň znamenitou řadu Slavné vily, jejíž autoři před více než deseti lety důkladně a poučeně mapovali vynikající příklady vilové architektury 19. a 20. století v českých zemích. Pobyt na letních bytech v meziválečném období zevrubně studoval a v knize Slasti a strasti letních bytů popsal historik Jiří Šoukal. Díky historičce umění Šárce Koukalové vznikly i dvě znamenité a objemné knihy o významných vilách v Dobřichovicích a Černošicích. Pozoruhodná díla byla také sepsána o Klánovicích, Senohrabech, Mnichovicích, Kersku a řadě dalších letovisek.

Ale navzdory úsilí mnoha profesionálních i amatérských badatelů zůstalo ještě nemálo „bílých míst“ v bádání o počátcích rekreace za hranicemi českých měst. A tato neprozkoumaná místa dějin všedních dnů našich předků nás neznepokojují jen z jakéhosi pocitu neúplnosti nostalgických vzpomínek na dávno zašlé časy. Četná letoviska zakládána ve druhé polovině 19. a první polovině 20. století zejména v okolí Prahy a v menším počtu a hustotě rozestá po celé naší zemi se totiž významně zasloužila o vznik moderní krajiny českých zemí. Nejenom výstavba továren, železnic, budování přehrad, hloubení dolů a lomů, ale i proměna nezanedbatelné části českého venkova na zábavní parky obyvatel velkých průmyslových měst vytvořila v období industrializace krajinu, v níž žijeme a kterou předáváme našim potomkům. A nemělo by nám být proto lhostejné, jak a proč k těmto proměnám došlo a nadále dochází.

Vrátíme se proto do časů, kdy pražští „náletníci“, „luftáci“ a „letnáskové“ vyjžděli z nádraží císaře Františka Josefa¹ či z nádraží Západního² nebo Denisova³ na celé léto nebo jen na kratičký weekend. Nahlédneme nejprve do 19. století a prvních dvou desetiletí 20. století, kdy se fenomén letních bytů postupně vytvářel. Motivy k pravidelným výjezdům na venkov jsou dosud

1 Dnes Hlavní nádraží

2 Dnes Smíchovské nádraží

3 Již neexistující nádraží v prostoru Florence

předmětem badatelských diskuzí. Jisté však je, že letní vilu na venkově si zpočátku mohli dovolit jen lidé, kteří měli nejenom dost peněz, ale také dostatek času, aby mohli sobě i své rodině dopřát luxus dlouhodobého pobytu mimo město, v němž bydleli i pracovali.

Těžiště našeho zájmu bude ovšem ve 20., 30. a na počátku 40. let 20. století. I v tomto případě hledají badatelé teprve odpovědi na otázku, co způsobilo zásadní zlom ve vývoji rekreace za hranicemi velkých měst. Jisté ovšem je, že v průběhu 20. let se po válečné stagnaci obnovil stavební ruch ve všech předválečných letoviscích. A začala vznikat letoviska zcela nová. Bohatí lidé si i nadále nechávali stavět velké a honosné vily. Ovšem nejpozději od 20. let se odpočinek ve vlastní rekreační stavbě stal zcela běžným i pro reprezentanty středních, ba i nižších vrstev. Nejméně dvě třetiny nových staveb po válce proto tvořily menší vilky, zahradní domky a od konce 20. let i první dřevěné, zděné a montované chaty. A nezměnil se jen typ staveb a složení rekreatantů. Změnil se od základu i celkový charakter letovisek. S trochou nadsázky můžeme říci, že válka smetla z povrchu země exkluzivní letoviska městských elit. Rekreační kolonie meziválečné můžeme naopak charakterizovat jako velmi pestré směsice staveb mnoha druhů, stylů a velikostí a přirozeně také jako pestré směsice lidí nejrůznějších povolání, zálib a někdy až propastně rozdílných majetkových poměrů.

Hospodářská krize ani sílící obavy z nového válečného konfliktu ve 30. letech rozvoj letovisek nikterak nezbrzdily. Spíše naopak. Bude proto pro nás dalším důvodem k zamyšlení, proč v době meziválečné zažívala historická letoviska opakovaně vlny nárůstu obliby. Stavební rozvoj letovisek zastavila na počátku 40. let až nařízení protektorátní vlády, která povolovala jen stavby ve prospěch válečného hospodářství.

Základní síť letovisek, jež vytrvala dodnes, vznikla před koncem 30. let. Tady bychom proto mohli naše bádání ukončit. Přesto budeme pokračovat. Po roce 1942 sice stavební vývoj letovisek stagnoval. Ale život šel dál. A ne vždy cestami poklidnými. Některé stavby, ba i celá letoviska na řadu let zabrali němečtí okupanti. Kde mohli původní majitelé zůstat, proměňovali místa odpočinku v úkryty před válečnými útrapami. Do relativního klidu venkova se stěhovali mnozí výletníci z Prahy natrvalo. Místo okrasných květin pěstovali ovšem nyní Pražané u svých vil, vilek a chat spíše zeleninu a zahradní altány ustupovaly králíkárnám nebo přímo krytům před očekávanými násilnostmi. Po skončení války nacházeli mnozí rekreatanti svá venkovská sídla zcela zdevastovaná a před novými místními úřady museli obhajovat svá dávná vlastnická práva. Je dobré si tyto historie připomínat.

A když to po válce konečně vypadalo, že by venkovská rekreační idyla mohla opět pokračovat, přišel v roce 1948 Vítězný únor. Nejen velké vily, ale i menší vilky, domky, ba i chaty se staly nežádoucími buržoazními přežitky. Mnozí majitelé museli opět své rekreační stavby opustit. Další byli nuceni ve svých domech strpět dosazené nájemníky. Ne na několik let, ale tentokrát často na desítky roků. Teprve po roce 1989 se původní majitelé mohli vracet ke svým majetkům v plném původním rozsahu. Někteří se opět pustili s chutí do práce, jiní rezignovali. Ani tyto příběhy by neměly být zapomenuty.

ReKreace

Archivy a muzea skrývají nepřehledné množství informací. Oživit a doplnit je mohou pamětníci. Vzpomínají na své dětství, na rodiče, na prarodiče. Pamětníků je však stále méně. Pověstných za pět minut dvanáct už dávno odbilo. Ale pořád ještě žijí v letoviscích poslední svědkové let dávno minulých a téměř zapomenutých. Hledali jsme je především v pražském okolí. Ne snad proto, že by více či méně proslulá letoviska nevznikala i ve větší vzdálenosti od hlavního města. Ale Praha není jen pověstnou matkou měst. Od 70. let 19. století do 40. let 20. století byla i centrem, kde se fenomén letovisek zrodil a kde vznikla jejich nejhustší síť. Potštejn pod Orlickými horami, Richardov u Plzně, Babylon u Domažlic a další lokality samozřejmě nepodceňujeme, ale těžištěm našeho zájmu bude okruh do 30 km od centra Prahy.